

Laina on myönnetty syysk. 17 p:nä 1929.

Keskinäiseltä Henkivakuutusyhtiöltä Suomelta olemme me lainaksi saaneet

Kuusikataatuhalla

(600,000:-)

Suomen markkaa ja sitoudumme me

maksamaan lainan takaisin kolmen (3) kuukauden kuluttua jommalta kummalta puolelta tapahtuneen irtisanomisen jälkeen, joka ei kuitenkaan saa tapahtua ennenkuin 15 vuotta on kulumut siitä kun laina lopullisesti nostettiin. Myöskin sitoudu suorittamaan tästä lainasta kahdeksan ja puoli ($8\frac{1}{2}$) prosentin vuotuismaksun alkuperäisestä lainamäärästä. Tästä vuotuismaksusta, josta maksetaan toinen puoli 1 päivänä huhtikuuta ja toinen puoli 1 päivänä lokakuuta, käytetään koroksi kahdeksan (8) prosenttia kulloinkin takaisinmaksamatta olevalle lainamäärälle ja jäännös lainan lyhennykseksi. Lainan nostamisen jälkeen ensiksi seuraavana eräpäivänä suoritetaan kuitenkin ainoastaan kahdeksan (8) prosentin korko nostamispäivästä lukien, ilman lyhennysmäärää.

Ellei edellämainittuja maksuja suoriteta eräpäivinä, on maksettavaksi joutuneesta lyhennysmäärästä suoritettava korkoa kahdeksan (8) prosentin mukaan eräpäivästä lukien, mutta jos maksujen suorittamista viivytetään neljätoista päivää yli eräpäivän, katsotaan sen lisäksi koko lainan ilman muuta irtisanomista heti joutuwan maksettavaksi, jos Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomi sitä vaatii.

Takaaaja

TAKAAJA

MARTTI KOSKENKORVA

Ensimmäinen painos

©Martti Koskenkorva

ISBN 978-952-67557-1-7

Valokuvat: Jaakko Koskenkorva

Graafinen suunnittelu: Jaakko Koskenkorva

Oikoluku: Jaakko ja Sari Koskenkorva

Paino: Oy Nord Print Ab Helsinki Syyskuu 2012

ESIPUHE

Kädessäsi on kirjasarjani kolmas, viimeiseksi tarkoitettu osa. Tämän kirjan tapahtumat sattuvat hyvin samoille ajanjaksoille kuin edellisten kirjojen ”Salattu Perintö” ja ”Valmistettu Koskenkorvalla”.

Siksi niiden ratkaisut ilmenevät tämän kirjan sivuilta, vaikka aivan tarkkaan niitä ei selvitetä. Jos lukija haluaa säilyttää jännityksen, kannattaa kirjat lukea järjestyksessä, niin tapahtumat aukeavat lukijalle paremmin, vaikka itse juoni ei sitä vaadikaan.

Kirjoissa on ollut pääosissa Joonas Pakarisen lisäksi, joka selvitteli raudan salaisuutta, lähinnä Koskenrannan sisarukset. Tämän kirjan pääosassa on heistä pankinjohtaja Pentti Koskenranta, johon lukijat ovat jo aiemminkin tutustuneet. Nyt tapahtumia katsotaan hänen näkövinkkelistä ja samaan aikaan, kun Joonas ja Risto ovat selvittelleet Könnien ja Viinatehtaan salaisuutta, on Pentti kietoutunut aivan erilaisten asioiden ja tapahtumien verkkoon. Mutta jokin asia niitä kuitenkin yhdistää?

Tämänkin kirjan osalta on syytä muistuttaa: vaikka tapahtumat tapahtuvat todella olemassa olevilla paikoilla Ilmajoella ja Koskenkorvalla ja kirjassa vilahtelee aivan tuttuja nimiäkin, ovat tarina ja sen henkilöt täysin fiktiivisiä ja tapahtumatkin enimmäkseen, osittain liittyen aivan kirjaimellisesti muun muassa Säästöpankin historiaan.

Jännittäviä hetkiä pankkimaailmassa ja avioliiton auvoisessa satamassa!

PROLOGI

Koskenkorvan kylä on noussut joidenkin lehtiartikkelien myötä paikaksi, jossa on tapahtunut huomattavan monta itsemurhaa. ”Mikä vaivaa pientä pohjalaiskylää?” kyseli Ilta-Sanomat muutama vuosikymmen sitten.

Mikä saa ihmisen tekemään tällaisen ratkaisun? Tätä kirjoitettaessa Suomessa ovat puheenaiheena perhesurmat, joissa itsemurhan tekijä vie myös perheen mukanaan. Tällainenkin tapahtuma on Koskenkorvan varhaisessa historiassa. Näiden yhteydessä usein todetaan, ettei niille vain voi mitään. Niihin on myös yhdistetty narsismi, joka saattaa olla yksi syy tapausten taustalla?

Suomen taloushistorian toistuvien tapahtumien joukossa on ollut varmasti devalvaatio. Toinen sellainen on ollut pankkikriisi.

Kolmekymmentäluvun kriisi koetteli voimakkaaksi maatalon omistajia myös Koskenkorvalla. Tilojen ongelmat ketjuuntuivat, kun pankit olivat vaatineet kiinnevakuuksien lisäksi paljon takauksia ja pankeilla oli myös laaja oikeus sanoa lainat irti heti poismaksettaviksi. Näin monista isännistä tuli renkejä ja ennen hyvin vauraat talot joutuivat vasaran alle!

Seuraavan pankkikriisin, jota usein kutsuttiin Säästöpankkikriisiksi, monet lukijat muistavat omakohtaisesti. Missä olit, kun sait tiedon Suomen Säästöpankin pilkkomisesta tai SKOP:in haltuunotosta? Muistatko, kun Ilmajoki-lehti kirjoitti muistokirjoituksen: Ilmajoen rakentaja on poissa! Tai muistatko, kun lainan korko nousi kahteenkymmeneen prosenttiin?

Silloin Suomi oli samassa tilanteessa kuin Kreikka nyt. Euroopan apupaketeista ei vain ollut tietoaakaan. Siitä selvittiin, vaikka ei todellakaan ilman vaurioita. Valuuttalainat tuhosivat monta

elinkelpoista yritystä ja monta sellaista tyrkättiin myös roskapankkiin, kun pankeille oli veronmaksajien piikki auki.

Viimeisin pankkikriisi 2008 oli sitten hirvittävän ahneuden ja täydellisen moraalittomuuden huipentuma, jossa oikeita syyllisiä ei koskaan tuomittu, vaan samat tahot rakentavat jälleen samanlaista pyramidia, joka ennemmin tai myöhemmin taas luhistuu.

Pankkikriiseistä ei koskaan opita mitään eikä niitä onnistuta torjumaan. Aivan samaan tapaan kuin Etelä-Euroopan metsäpalot syttyvät kuivaan aikaan, vaikka kuinka yritettäisiin valvoa ja torjua ennakkoon. Kuitenkin joku raapaisee sen tulitikun. Näin käy vääjäämättä aina myös pankeissa. Ahneus vie ja takaaja maksaa!

Muun muassa näistä aiheista alkaa punoutua seuraava faktaa ja fiktiota sekoittava tarina pankinjohtaja Pentti Koskenrannan kujanjuoksusta.

I OSA

KAIKELLA ON ALKUNSA

1. Häistä alkaa monta tarinaa? Ilmajoen kirkolla 1975.

Juhannukseksi oli taas ennustettu epävakaista säätä. 70-luvulle tyypillisesti Ilmajoen kirkolla oli nytkin useampi pari harjoittelemassa häitään. Juhannushäät olivat edelleen muodissa. Myös Pentti Koskenranta ja Marjut Jouppiska seisoskelivat ristikirkon tienpuoleisen portaikon vierellä.

Bestmanina Pentillä oli veli Risto Koskenranta ja Marjutilla kaasoina Elisa Kujala ja Eveliina Kokko. Kaikki olivat koulututtuja Iikoon-linnasta, josta olivat päässeet ylioppilaiksi peräkkäisinä vuosina, paitsi Marjut, joka oli päässyt ylioppilaaksi Seinäjoen tyttölyseolta.

Marjutin vanhemmat olivat molemmat kuolleet tapaturmaisesti nokkakolarissa, joten morsiamen luovuttaisi Marjutin veli Niilo - raamikas, maakuntatason painija, jonka jäyhä kävelytapa hieman huvitti Penttiä. Sitä ei tosin uskaltanut ääneen sanoa tai ilmeillään paljastaa. Muuten olisi lentänyt takavyöstä tangentin suuntaan ja pitkälle.

Yläpään Säästöpankin toimitusjohtajaksi, pitkän linjan arvokkaan pankkimiehen Juho Rannon jälkeen, Pentti oli valittu vain kahta vuotta aikaisemmin, joten elämä ja ura saivat voimakkaita käännteitä ja Pentin sydän oli kaikesta aivan lääpällään.

Marjutin hän oli tavannut ensikerran jo yläasteella ja aluksi vain kaukaa ihaillut huomattavasti etuajassa kehittynyttä kaunokaista, jota ylempien luokkien pojat piirittivät hyvinkin suurin elein. Sitten kohtalo oli heittänyt heidät voimisteluväestön siivouskökkään, jossa alun perin piti olla mukana puoli luokkaa. Lopuksi vain hän ja Marjut yrittivät saada voimistelumattoja säädyllyseen kasaan, jotta nojapuutkin saataisiin mahtumaan varastoon.

He olivat urakan jälkeen ensin viattomasti istuneet mattokasalla, mutta sitten Marjut oli tehnyt aloitteen ja ohjannut hänen kättään.

Pentin kasvoille nousee murea hymy tapahtumaa muistellessa ja katsellessa Marjutin ja Niilon saapumista kohti alttaria.

Hän oli ollut varma, että Marjut nauraisi hänelle ja nolaisi hänet isojen poikien kuulleen, mutta ei. Hän oli ollut edelleen kaikille viileä ja silloin tällöin hymyili myös hänelle. Pentti oli ollut onnessaan saadessaan silloin tällöin kustantaa, tietenkin hyvin salaa, elokuvalipun Kuva Tuvalle tai Coca-Colan Säilän baarissa. Pitkään Pentti uskoi senkin, ettei Marjut ollut ollut silleen kenenkään muun kanssa.

Marjutin vanhemmat muuttivat Seinäjoella ja Marjut jatkoi koulua siellä, eikä tapaamisia ollut enää kuin aivan sattumalla linja-auto asemalla ja kouluhipoissa, joissa Pentti saattoi todeta Marjutin saaneen poikakaverin.

Silloinkin Marjut vielä huomioi ujon pojan ja särki Pentin sydämen mahdollisimman hellävaraisesti.

”Haloo, ollaanko sitä harjoituksissa vai työasiatko painaa?”

Niilon römeä ääni herättää Pentin ja hymy tasaa tilanteen. Niilo ja Pentti kumartavat toisilleen syvään, jopa hieman koomisesti, mutta kukaan ei uskalla huomauttaa ja kirkkoherra Heikell nyökkää hyväksyvästi.

Seisoessaan alttarilla Pentti muistelee, ettei olisi koskaan voinut uskoa, että he vielä kohtaavat, mutta niin vain Ostrobotnialla Helsingissä tiet kohtasivat: viinanhuuruisissa merkeissä, uuden opintovuoden alussa, eikä tilanne siitä sitten tarvinnut mitään rauhallista kehityskaarta, eivätkä kädet tarvinneet enää opastusta.

Marjut vilkaisee nopeasti Penttiä, kun kuulee pienen naurahduksen. Kun Pentti iskee silmää ja puristaa kädestä, molemmat keskittyvät kuuntelemaan papin ohjeita. Risto räplää hermostuneesti sormuksen kanssa ja harjoittelee sen kaivamista taskusta niin, ettei se putoaisi.

Suhteessa oli kuitenkin ollut myös seesteinen vaihe, kun haluttiin ensin valmistua ja saada työpaikat. Nyt, kun ehdot olivat täyttyneet, äiti Helena sai jälleen laittaa Koskenrantaa hääasuun.

”Eikä sitten mitään turhia hätäilyjä ja jos ette muista, mitä seuraavaksi tehdään, niin katse vain minuun, niin autan ihan selkeästi sanomalla, eikä se häiritse toimitusta lainkaan. Tekee siitä vain tutun kotoisen.”

Heikell’in sanat ovat rohkaisevia ja hän jatkaa vielä kysymällä:

”Onko muutkin järjestelyt saatu hyvälle mallille, ei.. ”

Marjut ei malta odottaa papin lausetta loppuun vaan toteaa huulet viivana:

”On, avioehto on allekirjoitettu ja anoppi on kysellyt jälkeläisten perään.”

Pentti puree huuleensa, kun Marjut paljastaa papille heti molemmat kipupisteet, jotka ovat koetelleet viimeaikoina suhdetta oikein kunnolla. Avioehto otti tosi koville, mutta Helena-äidin vihjailut Pentin lapsiongelmistä vaikean sikotaudin jäljiltä oli jo suorasukaiselta Helenaltakin liian raju veto. Suhde oli kriisiytynyt, vain muutamaa kuukautta ennen häitä.

Pentti oli luvannut mennä tutkimuksiin ja Marjut oli niellyt avioehdon, koska Pentillä ei juuri ollut omaisuutta ja jatkossa yhdessä hankittu olisi kuitenkin yhteistä ja avio-oikeuden alaista.

Jos Marjut olisi tiennyt, miksi todellisuudessa avioehto laadittiin, olisi siitä tullut vieläkin suurempi kynnyks: oli sitten Pentin lapsentekokyky mikä hyvänsä.

Kun oli päästy harjoituksista Pentin asuntoon Säästöpankin kolmanteen kerrokseen, oli tilanne jo rauhoittunut ja Marjut kysyi tyypilliseen aseistariisuvaan sävyynsä:

”Ethän nyt ihan pulttia vetänyt, mutta jotain rajaa... eikös?”

Sitten oli yhdessä otettu muistilistat esiin ja alettiin ensin läpikäydä ilmoittautuneita ja perheiden lasten ikäjakaumaa. Sen jälkeen oli hääohjelman vuoro ja boolin resepti sekä boolin määrä.

”Tanssittaisiinko sitten aamun sarastukseen”, Pentti kysyy.

”Kun ensin on vanhukset saatu nukkumaan”, Marjut toteaa ja alkaa vielä kiertää hääkarkkeihin mietelauseita. Huomatessaan Pentin lähtevän alakertaan, huikkaa vielä perään:

”Katsokki, ettei kukaan yritä morsiamen ryöstöä, siinä sitten kyllä joku oikeesti kuolee! Ja ole ihmisiksi!”

Pentti nostaa käden merkiksi siitä, että asiat menivät perille ja laskeutuu alas pankin takapihalle, jossa Risto-veli jo odottelee. Nyt

ovat vuorossa polttarit koskenkorvalaiseen tapaan: siististi ilman viinaa ja strippareita – ihan tosissaan.

”Käskettiin olla ihmisiksi! Kuinkahan silloin ollahan”, Pentti kysyy ja vetää vanhan Vauxhallin oven kiinni.

Helena seisoi liedен ääressä ja sekoitti kastikekattilaa. Hääruiat olivat hyvällä mallilla, mutta pitihän sitä saada pernoja ja soosia ennen häitäkin ja eihän tässä mitään syntyisi ilman häntä. Elina oli taas lemmiä hyysäämässä ja miehet rehunteossa.

”Olis kivempi kipata kuppia kun rehut olis siilos”, oli Martti todennut aamulla.

Kirkolta oli jo tullut tietoa, että Marjut oli tiuskinut Helenan sanomisille ja avioehdolle. Niille Helena oli vain tuhahtanut, sillä hänen kantansa oli varma, eikä muuttuisi.

Pentti tuskin saisi lapsia ja kun Marjut jo tässä vaiheessa on käyttäytynyt hyvin narsistisesti, niin mihin tilanne menisi, jos lapsia ei tule ja vielä pahempaa, jos niitä alkaa tulla.

”Se likka ei osaa olla yhden miehen omaisuutta. On se vähä liian kaunis ja Jouppiskat liian komiaa sukua. Oikeen Hälströmmien Elisabethin sukuhaaraa!”

”Älä nyt jumalan tähäre äitee tuollaasia eres ajattele, saati sano sitä ääneen, vaikka vain minä nyt tässä olen. Jos joku muu kuulis, niin sanoos, että piruja maalataan seinille, eikä sitä Pentille millään soisi!”

Katri oli puhunut tästä jo ennenkin, mutta äiti oli väsymätön kannassaan ja kaikki perustui vain itäisen lähetyspiirin ompeluseuran juoruihin, joista totuus oli ennenkin ollut varsin kaukana. Joskus ihan Japanissa saakka.

”Mietitään nyt vain näitä järjestelyjä ja annetaan Pentin nauttia häistään, etkä sitten mitenkään näytä mieltäs tai vihjaa mitään tai saat muuttaa puutarhatalossa toiseen päähän yksin!”

”No, osaan mä jos haluun ja omien lapsien onnen eteen äitee tekee mitä vain. Vaikka vaikenee...heh heh...”

Katri oli kuitenkin varma, että tämä keskustelu oli ollut hyvästä ja tilanne nyt normaali, ainakin hääjuhlan ajan.

Marjut tuli suihkusta ja mietti mihinkä velipojat ja Niilo olivat Pentin vieneet polttareita viettämään ja arvaili, että Vaasan suuntaan olivat lähteneet. Ehkä saaristo, kala-ateria ja vähän snapsilauluja?

”Helan går...”

Hän pysähtyi eteisen suuren peilin eteen, julkeasti katseli alastonta vartaloaan eri suunnista, keikisteli monella tavalla ja lopuksi pyllisti peilille ja katsoi kuvaansa jalkojensa välistä punainen tukka valloillaan.

”Ei paha, aito punapää...”

Marjutin teki mieli jotain väkevää. Hän haki jääkaapin pakastelokerosta jäitä lasiin ja kaatoi baarikaapista lorauksen kossua marjamehun sekaan ja siirtyi tv:n ääreen. Samassa puhelin soi ja Marjut ojentautui noukkimaan luurin käteensä ennen kuin istahti, edelleen alastomana, upottavalle kulmasohvalle, jonka Pentti oli ostanut kihlajaislahjaksi.

”Kaarlo tässä hei, sitä on sitten häät tulossa ja tämä meidän pikku leikki saa sitten pisteen oikein papin aamenena?”

Marjutin ilme kiristyy, mutta hän ei sano mitään, vain hengitys rahisee luuriin, josta jatketaan:

”Nyt sinulla on enemmän menetettävää kuin minulla, joten eikös se kiristys nyt sitten riitä? Minä kun ajattelin olla niin reilu, etten ala kiristää nyt sinua! Olit sinä kyllä niin herkkupeppu että, mutta aikansa kutakin...”

Puhelin lyödään korvaan, eikä Marjut osaa laskea luuria hetkeen alas. Kun puhelin alkaa tuutata voimakkaasti vapaaääntä, Marjut laskee sen kannattamilleen ja henkäisee syvään. Asia oli juuri niin: aikansa kutakin. Mutta kuinka moni olisi yhtä reilu kuin Kaarlo ja jättäisi asiat nyt silleen, sillä voisihan tilanne muuttua ja hän olisikin joskus taas vapaa ja kiristäminen jatkuisi samalla aineistolla.

”Hitto, ei niitä nyt pidä murehtia, ollaan kovana. Lupaen paljastaa kaikki heti, jos joku meinaa kiristää Penttiä. Hän olisi pankinjohtajana jopa hyvin altis kiristykselle – jo pankin maineenkin takia!”

Marjut ajattelee ääneen ja vaistonvaraisesti vilkaisee kaapin suuntaan, jossa säilyttää intiimitarvikkeitaan ja niiden takana mustakantista ruutuvihkoa, kuva-albumia ja useita C-kasetteja.

”Niille on ensisijassa löydettävä parempi paikka, niiden avulla joku voisi rikkoa monta elämää”, Marjut toteaa itsekseen, eikä ollenkaan ajattele, että se joku voisi olla hän tai että heidän elämänsä voisi mennä rikki.

2. Monen tarinan loppu? Koskenkorvalla 1930.

Hermannin Larva-Kukkoola istui väsyneenä tuvan pöydän ääressä. Kello oli vasta neljä aamulla, mutta uni ei enää tullut. Pöydällä oli auki eilinen Ilkka-lehti, jossa kerrottiin Suomen luopuneen kultakannasta. Raportteja oli myös Amerikasta, jossa marraskuinen pörssiromahdus vei taloutta ja ihmisten ahdinkoa yhä syvemmille vesille, eikä toivon merkkejä näkynyt missään.

Pöydällä oli myös kasa kirjeitä, jotka olivat eri pankeista ja pari voutin tuomaa haastetta. Alavuden Säästöpankki oli irtisanonut 1400 markan vekselin. Vaasan Kansallispankki 15.000 mk lainan ja Yläpään Säästöpankki 23.000 mk kiinnelainan. Ilmajoen Kansallispankki oli myös ilmoittanut, ettei Kassakreditiivilainan vakuus ollut enää riittävä.

”Että sitten Juho Koskenrantakin kehtas tehdä tuon, että Säästöpankkikin, jolla oli kiinnevakuus!”

Aivan kuin yhtäkkiä kaikki raha olisi saatava takaisin pankkiin tai oikeammin tallettajille, jotka pelkäsivät voimakasta inflaatiota ja rahalla piti heti ostaa jotain.

”Mutta kukaan ei osta peltoa. Pari vuotta sitten ostin maata muutamilla tuhansilla per hehtaari, mutta nyt ei kukaan tarjoa kolmatta osaakaan.”

Sodan jälkeistä arvonnousua oli leikattu 80 % torppareiden lunastustoimituksissa vain kuusi vuotta sitten eli maata piti luovuttaa silloisen käsityksen mukaan pilkkahintaan, mutta asialla oli painavia syitä yhteiskunnallisesti. Sitten maan hinta oli vakiintunut, kunnes nyt oltiin taas samalla tasolla, eikä asialle ollut muuta syytä kuin pankkien ahneus ja rahamiesten riskisijoitukset, jotka olivat menneet metsään muuallakin kuin Amerikassa.

”Eivätkö sitä ihmiset koskaan opi? Aina tehdään samat virheet. Niin kuin ryyppyveikot, joille iloista iltaa seuraava krapula tulee aina yllätyksenä. Voi Saatana sentään..”, Hermannin tuskaili kovalla äänellä, vaikkei tuvassa ollut ketään. Välillä hän nousi ylös, kävi vesisangolla juomassa napolla vettä ja vilkuili ikkunasta pihamaalle. Illalla oli tullut juotua naapurin kaupittelemaa pontikkaa, joka ei

paljon eronnut sikunasta, niin helvetin pahaa se oli ollut. Sitä ei pystynyt juomaan muuta kuin mustan kahvin kanssa.

”Paha tilanne vaatii pahat lääkkeitä”, oli Hermannin todennut kuppia tehdessään. Aikanaan hän oli ollut kovasti kieltolain kannalla ja ollut mukana raittiusliikkeessäkin, mutta kun lakia ruvettiin toteuttamaan piikkimatoon, salavakoiluun ja puomein, oli Hermannin mieli muuttunut ja nyt hän jo äänestäisi koko lain historiaan. Vaikka voisihan sitä sittenkin, täällä kaukana kaupungeista, edelleen ostella kotipolttoista. Lääkkeeksi.

Mutta eihän se mitään auttanut. Lehmät olivat menossa umpeen, toinen toisensa jälkeen, kun väkirehuja ei ollut varaa ostaa. Heinätkään eivät aivan onnistuneet, kun sade kasteli parhaan apilaluo’on juuri kun se olisi pitänyt saada seipäille.

Hermannin katseli ikkunasta, kun karjakko meni karjatarhoittelijoiden kanssa navetalle. Yläkerrasta alkoi kuulua liikettä, kun sisäpiika Sanna Heinonen heräili aamuvellin keittoon.

Rakas puoliso, Synnove, oli kuollut jo kymmenen vuotta sitten sydänsuruun ja rintakipuun, kun lopullisesti selvisi, etteivät he voi saada perillistä. Silloin oli tehty testamentti Hermannin Jalmari-veljen pojalle, Jussille. Perunkirjoitustilaisuudessa Jussi oli esiintynyt maistissa ja pian sen jälkeen oli lähtenyt Amerikkaan perintöä odottelemaan. Ei mennyt asiat siinäkään niin kuin kirjoissa.

Hermannia harmitti oma käytös viimeyönä, kun oli taas tullut vonguttua Sannan hihalle pontikkaa päässä. Sannan tullessa tupaan Hermannin katseli väkinäisesti ulos, kun Sanna huikkasi hyvän huomenen normaalin tapaan:

”Lähdenkö sitten aamiaisen jälkeen pyykille vai kerkiääkö karjatarhoittelijat viedä Ulpu-hiehon Havuselan Kreivi-sonnille?”

Sanna puheli aivan normaalisti, joten Hermannin ajatteli, ettei Sanna olisi oikein pahoilla mielin viimeisestä ja kääntyi katselemaan Sannaa lieden äärellä.

”Olisi sitten varmaan aika virallistaa tämäkin, kun puhuvat jo niin pahaa tuolla kylilläkin. Jos vaikka menis kirkkoherra Hannelliuksen

korviin asti?” Hermannin mietti itsekseen, mutta ääneen sanoo aivan eri asiasta:

”Kyllä maailma on tullut hulluksi. Ruuasta ei kukaan maksa juuri mitään ja kaikki muut nousee ja kaikki on yhtä aikaa menettäneet uskonsa maahan. Ja pankit uskon maajussiin! Saatana, sano mun sanoneen, että tästä tulee konkurssi muillekin kuin mulle!”

Sanna muistelee Hermannin puhelleen näin viimeiset viisi vuotta, joten ei kiinnittänyt asiaan kovin paljon huomiota, vastasi vain ystävällisesti:

”Eiköhän tästäkin selvitä, jos vain terveyttä riittää!”

Samassa Sanna koukkasi laskiämpäriin käteensä ja lähti viemään sitä sikalaan. Yksin jäätyään Hermannin laski vielä maksuun tulleiden velkojen määrän, 39.400 markkaa, ja jostakin lisävakuutta tililuottoon. Jos tässä olisi kaikki, niin eiköhän siitä metsän myynnillä selvitä. Vaikka puun hintakin on aivan sietämättömän alhaalla, mutta kylän oma saha, Sihdon saha, vielä maksaa ainakin isoista tukeista kohtuullisesti. Ja niitä Hermannin metsässä olisi hyvääsesti vielä jäljellä harsittavaksi.

Mutta kun ei. Hermannin otti käteensä serkkunsa Eetu Hopiamäen kirjeen, jossa hän vakuutteli hoitavansa velkansa Yläpään Säästöpankkiin, niin ettei takaajien tarvitse olla huolissaan. Samassa kasassa oli kuitenkin voudin kirje, jolla pankki haki velkaa maksuun takaajilta.

*”Yläpään Säästöpankille maksaa allekirjoittanut neljäkymmentäkaksituhattakahdeksansataa (42.800) Suomen markkaa kymmenen (10%) prosentin vuotuisella korolla; jonka koron sitoudun maksamaan puolivuositain. Koron maksun laiminlyöminen määrättyllä ajalla saadaan Säästöpankissa pitää irtisanomisen merkinä; arvo saatu, kuitataan Ilmajoella 4 päivänä kesäkuuta 1928 Velka on 42,800: S:markkaa 10% korolla.
Eetu Hopiamäki*

Edellä sanotun lainan sekä siitä juoksevan koron suorittamisesta, kuin myös muiden velvollisuuksien täyttämisestä, menemme me

allekirjoittaneet, sekä omasta että toistemmekin puolesta täydelliseen ominaistakaukseen kuten omasta velastamme. Paikka ja aika kuin ylempänä.

Eero Kuula

Hermannin Larva-Kukkola

Todistavat: Jaakko Lahti

Aili Nevala

Kirjoitti sama”

”Kuulan Eero ei mitään maksa, joten koko klimppi tulee mulle, jos Eetu ei pystykään maksamaan! Ja saatana sentään, velka on koroineen edelleen liki 30.000 mk. Se on sitten Larva-Kukkoolan loppu, ei niitä puita nyt niin paljoa ole kuitenkaan.”

Kansallispankissa tililuoton vakuutena olleet Koskenkorvan leipätehtaan osakkeet olivat tulleet konkurssissa arvottomiksi, joten sinnekin pitäisi jotain löytää.

Ajatuskulku oli sama kuin jo monena päivänä ja lopputuloskin oli sama:

”Tästä pitää lähteä pankkiin neuvottelemaan, ei kai ne nyt kaada yhtä kylän suurinta taloa?”

Vaikka ajatuksessa oli toivon henkeä ja ehkä Hermannin jollain tasolla uskoi siihen, niin liikkeet ja ilmeet olivat kuitenkin kuin hirttolavalle kävelevällä tuomitulla.

Vielä kerran hän luki velkakirjan takauslausekkeen ja yritti miettiä, olivatko korot jo myöhästyneet niin, että velka oli todella heti maksettava.

Hermannin otti eteisestä turkin, karvalakin ja ajokintaat ja lähti talliin valjastamaan hevosta reen eteen. Tallissa oli enää kolme hevosta, kaksi oli ollut pakko myydä metsäfirmalle savottatöihin, kun rehut eivät riitä kaikille kevääseen ja niitä pitää säästää lehmille. Maitotili oli nyt ainut, vakaa tulonlähde talolle. Yläpään meijerin maksama tili oli kuitenkin laskenut kuin lehmän häntä – siis aivan kirjaimeellisesti – kun sekä hinta että maitomäärät olivat olleet laskussa jo kuukausia.

”Voi olla, että tässä tulee nälkä vielä ihmisillekin, kun työtilaisuuksia alkaa olla yhä vähemmän tarjolla.”

Hermannikin oli joutunut laittamaan rengin pois, kun rahat eivät riittäneet palkkaan.

”Korkoohin menevät kaikki mitä liikenoö, lyhennetty ei ole lainoja vuoteen. Sen vuoksi ne sitte ne varmahan sanookin irti”, Hermannin nupaji itsekseen samalla, kun valjasti Pikkuharmaata. Hevonen oli vielä hyvässä kunnossa.

”Eihän sitä nyt nälkiintyneellä kehtaa pankille mennä”, oli Hermannin vakiosanonta, jolla perusteli hevosen hyvää hoitoa lähinnä karjakolle.

Pankin johtokunta oli kutsuttu koolle poikkeuksellisen varhain, jo aamuseitsemäksi, koska tilanne oli alkanut karata hallitsemattomaksi ja päätöksiä olisi oltava valmiina, kun pankki kello 10 avattaisiin. Monilla saattoi silloin olla asiaa johtajan puheille. Ilkka-lehden juttu saattoi aikaansaada paniikkia monissa piireissä.

Pankinjohtaja Bertil Svanström oli tullut tehtävänsä vasta kuusi kuukautta aiemmin, kun arveltiin, että tähän tilanteeseen tarvitaan oma henkilö hoitamaan maatalojen ongelmia. Pankin johtokunnassa oli valtaosa isäntiä tai lähellä tiloja olevien laitosten johtajia, joten ristiriitoja saattaisi helposti ilmetä ilman väliporrasta.

Ottaessaan tehtävää vastaan oli tilanne vielä varsin hyvä, tämän hetkiseen verrattuna. Bertil olikin jo harkinnut siitä luopumista, mutta ei halunnut ryhtyä rintamakarkuriksi ainakaan vielä.

”Ensin olisi tosissaan yritettävä ja eiköhän hallitus nyt auta kuitenkin, kun tuntee paikalliset olot hyvin.”

Samassa oveen kolkutettiin ja hallituksen jäsenistä Juho Koskenranta ja Antti Havusela tulivat sisään. Ennen kuin he saivat takit päältänsä, myös muut saapuivat kylmää säätä moittien ja käsiä hieroen.

Istuttiin pöydän ääreen ja Bertil aloitti asioiden läpikäymisen listan mukaan:

”Olen tähän koonnut asioita vähän niin kuin vaativuus- eli kiireellisyysjärjestyksessä.”

Kaikki olivat vakavina hiljaa, sillä asiat olisivat hyvin läheisiä heille kaikille ja päätökset erittäin kipeitä, eikä niistä tultaisi hallitusta kiittämään.

”Pahimmin maksuvaikeuksissa on Eero Kuula, joka on tavallaan jo heittänyt asiat sikseen ja lähinnä ryypiskelee ja laittaa karjaa pois, kun rehut jäivät rokulipäivien vuoksi kesällä paljolti tekemättä. Talosta ei nyt saada lähellekään velkojen määrää, mutta ajan kanssa se arvo voisi nousta, jos tilaa ryhdyttäisiin todella hoitamaan. Siis uuden isännän paikka?”

Bertil piti tauon ja katseli, kun pöydän kummaltakin puolen tuli nyökkäyksiä.

”Jos joku jäsenistä on läheistä sukua velalliselle tai taloudellisesti hänestä riippuvainen niin hän on jäävi käsittelemään asiaa, joten kerrottehan siitä heti, kun en tunne paikallisia sukulaissuhteita, kun täällä on niin useasti otettu uusi nimi tilan nimen mukaan...”

”Kyllä me kerrotaan, mutta saataneen olla kuitenkin paikalla, kun asiat esitellään, että voidaan saada asiasta kokonaiskuva”, Juho Koskenranta vastaa ja kaikki nyökyttävät, sillä jokaisella oli jollain lailla oma lehmä ojassa. Niin laajaksi maatilojen ja meijereidenkin vaikea tilanne oli yltynyt.

”Eetu Hopiamäen tilanne on aivan yhtä vaikea, mutta tila itse ei ole sitä vielä tajunnut ja takaajille ja velkojille kerrotaan kovasti toiveikkaita näkymiä ja maksuaikatauluja. Tässä on edelliseen verrattuna se hyvä puoli, että Eetulla on yksi hyvä takaaja, Hermannin Larva-Kukkola, toinen on edellä mainittu Eero Kuula. Hermannilla on varsin vähän velkoja ainakin meidän saaman tiedon mukaan. Pääosin täällä meillä ja niissä on pitävät kiinnekirjat. Paha juttu on siinä, että Eetun maksettavaksi tuleva velka ehkä kaataa myös takaajana olevan Hermannin...”

”Ja minä takaan Hermannin lainaa maakiinteistöpankille, josta teillä ei ehkä olekaan tietoa”, Antti Havuselan ääni värähtää.

”Ja minä taas Havuselan velkaa samaan pankkiin”, Juho Koskenranta huokaisee ja jatkaa: ”Taitaa tässä mennä kumoon melkoinen letka tiloja, jos annetaan mennä?”

Juhon ja Havuselan tilanne on kuitenkin aika vakaa tavallaan. Mutta jos vuoron perään aletaan maksella toisten velkoja, voimakkaita tiloja, jotka voisivat elää ja kasvaa myös vaikeiden vuosien jälkeen, jäisi kylille liian vähän ja koko pitäjän rakenne ja selviytyminen olisi vaarassa.

Tämä näkyi pankinjohtajankin kasvoilla ja hän tiivistä esityksen seuraavaksi:

”Annetaan Eero Kuulan kaatua ja myydään maat parhaaseen hintaan mitä saadaan ja lopuista pankki tekee alaskirjauksen, kun takaajia ei ole. Määrä saattaa jäädä pieneksi, jos toimitaan nopeasti ennen kuin koko karja ja irtaimisto on hukattu. Hänelle voisi jättää jonkun torpista ja siihen sen verran velkaa, mistä Eeron perhe saattaisi selvitä.”

Kukaan ei puhunut mitään vaan kaikki odottivat henkeä pidätellen, miten ehdotus jatkuisi.

”Eetu Hopiamäen maat pankki voisi ottaa tilapäisesti omistukseen kiinnekirjojen määrällä, kun sillä suunnalla ei nyt ole maalle juurikaan kysyntää ja peritään loppuvelka takaaja Hermannin Larva-Kukkolalta.”

Täydellinen hiljaisuus jatkui, kun kaikki miettivät, miten vyöry siirtyisi pankin johtokunnan jäseniin Juho Koskenrantaan ja Antti Havuselaan.

”Jos Hermannin ei selviä maksuista, niin Havusela maksaa lopun yhdessä Juho Koskenrannan kanssa ja he saavat Larva-Kukkolan maat samaan hintaan, jolla pankki pääsee eroon Hopiamäen maista. Pinta-alojen katsotaan olevan melko lailla vastaavia, joten uskon pankin selviävän tästä vähin vaurioiden.”

”Me lähetään tästä Havuselan kanssa pois, eikä kommentoida esitystä millään tavalla, jonka pyydän merkittävän pöytäkirjaan”, Juho Koskenranta virkkaa hiljaisesti ja molemmat mainitut poistuvat pankkisalalin puolelle. Pankkisalissa oleva Könninkello lyö yhteen

kuluun kaksi ja kahteen kuluun yhdeksänkertaa. Kello on puoli kymmenen!

Hermannin Larva-Kukkola ajaa rauhallisesti Pikkuharmaalla kohden kirkonkylää. Aikaa on, pankki aukeaa vasta kymmeneltä, eikä Hermannin usko monenkaan vielä hermostuvan Ilkan jutusta. Muilla on varmasti parempi tuuri taattavien kanssa.

Talvinen maisema on kauneimmillaan ja ajaessaan Antilan riippusillan kautta Säästöpankin puolelle jokea, hän näkee komean hevosletkan joen jäällä menossa alajoelle päin heinien hakuun.

”Kauankohan siellä kullakin heiniä riittää”, Hermannin tuumaa kiinnitellessään hevosta puomiin pankin edessä.

Rappusilla juttelevat sisävaatteissaan Yläpään suurinten tilojen omistajat, pankin hallitukseen kuuluvat Juho Koskenranta ja Antti Havusela. Nähdessään Hermannin uljaan Pikkuharmaan kääntyvän pankin pihaan, molemmat menevät kiireesti sisään.

Juhon ja Antin poistuttua jäi pankinjohtaja päättämään asiaa kahden johtokunnan jäsenen ja yhden varajäsenen kanssa, joilta vielä kerran varmisteli mahdollisia sukulais- tai taloussuhteita velallisiin, mutta kukaan ei sellaista esittänyt, joten Bertil kysyi:

”Mitä mieltä olette esityksestäni?”

Varsinainen jäsen Jaakko Tuominen mietti kiivaasti, olisiko Eetu Hopiamäen maat mahdollista ostaa lisämaaksi, mutta ei siitä virkannut mitään. Olisi ensin selvitettävä rahoitusta jostain muusta pankista, ettei asia menisi kovin pienen piirin kaupoiksi. Kommentiksi muotoutui varovasti:

”Kyllä Kuulan tilanne on selvä, siis kun isäntää ei ole. Uskon, että aivan keskustassa olevat maat menevät kohtuuhinnalla vaikka vähän kiiruhdettaisiinkin. Onhan kyseessä kuitenkin kokonainen elinkelpoinen tila. Hopiamäen takaajan tunnen ja uskon, ettei

Havusela ja Koskenranta joudu sen velkoja makselemaan. Larva-Kukkoolas on kovat mettät.”

Muut nyökytteli päätään ja asia oli päätetty.

Jos päättäjät olisivat pystyneet katsomaan vähänkin kauemmaksi, olisi tapahtumien ketju ollut kovin toisenlainen ja Bertilin pankkiura saattaisi jatkua eläkeikään saakka.

Niin nyt kuin tulevaisuudessakin, etenkin pankkiasioissa, tulevaisuuden ennustaminen on yhtä vaikeaa kuin hevosen selvitä suolisolmusta. Ja sitten tuloo rumihia.

Päästyään pakkasesta pankkisaliin, vähän yli kymmenen, ei Hermannin nähnyt Havuselaa tai Koskenrantaa, mutta johtajan huoneesta tulivat ainakin Hermannin tuntema Jaakko Tuominen ja pari muuta alapään isäntää, joiden nimet eivät muistuneet Hermannin mieleen.

Aivan ohimennen läikähti Hermannin mielessä katkera epäily siitä, että noiden harhailevien katseiden taakse saattoi kätkeytyä hänen tilansa kohtalo.

”Ketä olette tulleet tapaamaan”, ystävällinen pankkivirkailija Aino Hakoniemi kysyy kurkkuaan karauttaen, vaikka hyvin tiesi, ettei Hermannin ollut nyt tullut nostamaan maitotiliä tai maksamaan lainansa korkoa, koska ei ollut niiden eräpäivä.

”Tota, jos pankinjohtaja olis vapaa niin siitä Eetun takauksesta olis asiaa.”

Bertil kuulee Hermannin lauseen ja huokaisee pitkään. Tämä alkoi nyt ilman minkäänlaista valmistautumisaikaa. Kuinka ihmeessä Hermannin osasi tulla juuri nyt?

”Tule tännepäin, asia onkin juuri ollu tapetilla ja kannaltasi aika ikävässä valossa!”

Bertil päätti salamannopeasti ottaa asian heti pöydälle, piilotteluun ei nyt olisi enää aihetta, kun Kuula edelleen hukkasi omaisuutta ja Hopiamäki kertoi valeita pitkin kyliä.

”Meinaat siis, että Eeron tila lihoiksi, vaikka pankki ei saisikaan omiaan ja Hopiamäen tilukset pankille juuri sellaisella hinnalla, että se laina, jossa olen takaajana tulee mulle kokonaan maksuun karvoineen päivineen? Mistä luulet mulla sellaisia rahoja olevan tällaisena aikana, orottaasitta nyt vähä...”

Hermannin ensimmäinen purkaus päättyy ankaraan nenän niistoon, jonka aiheutti tunnekuuhu ja monen kirosanan nielaisu, jotka olivat tulla puhetta ryydittämään, mutta Hermannin päätti säilyttää maltin. Kaikki ei voi olla vielä menetetty. Ennen kuin Hermannin ehti jatkaa, Bertil otti suunvuoron:

”Aika on paha ja lisääika vain pahentaa sitä, kun korot juoksee ja lainat ei lyhene. Keskuspankki ei lainaa rahaa ja tallettajat ovat säikähtäneet tilannetta ja nostavat rahojaan sukanvarteen. Pitikö sen Ilkka-lehdenkin vielä lietsoa pakokauhua? Meillä sinulla on varsin vähän lainaa ja koetetaan sovittaa niille kohtuullinen maksuaika, mutta tiedät varmaan, että niitä on nyt ryhdyttävä aivan erilailla lyhentämään kuin viime vuosina.”

Bertil mietti vielä hetken puhuisiko maakiinteistöpankin lainasta, mutta ajatteli, että sitä tietoa ei ollut hyvä olla tässä pankissa, saati tietoa siitä, kuka sitä lainaa takasi. Hiljaisuus koituikin onneksi, kun Hermannin jatkoi ja nyt kiihtyminen toi puheeseen jo väkisin voimasanoja ja vuodatus alkoi sillä, että Hermannin löi suuret lammasnahkaiset kintaat tiskiä ja nousi ylös:

”Mulla on kuule maakiinteistöpankis kovat velaat ja ankara lyhennysohjelma ja jos siihen tulee tämä Eetun takausvelka päälle, niin pöyrällä on merkki mitä saatanaa siitä sitten seuraa! Ja arvaa onko sun pankkis johtokunta samas venees, sitten heti sen jälkeen, kun mun tila myydään pahimpaan aikaan yhtä raakamaisesti kuin Kuulan ja Hopiamäenkin. Sitäkö ne perkeleet tuossa portailla luikkivat, voi hyvä jumala! Niin, että Larva-Kukkoolakin lihooxi vaan. Sen minä, kapinen koira, sulla sanon, että jos niin käy, niin kyllä siinä lähtöö maantielle moni muukin isäntä, sä mukaan lukien. Jos minen saa kosta täs maailmas, niin ei se muisti ny yhtehen sukupolvehen jää...”

Loppu tuli jo suoraa huutoa ja pankkivirkailija tuli ovelle huolestuneen näköisenä ja kysyi ääni väristen: ”Haenkohan paikalle poliisin?”

Bertil ennätti kieltämään jyrkästi ja esti sillä tilanteen pahenemisen. Hermannin otti hitaasti kintahat pöydältä ja katsoi ensin Bertiliin ja sitten virkailijan valkoisiin kasvoihin ja totesi hiljaa:

”Teinä kattelin pimiällä ahkeraa taaksekinpäin. Takaaja takaa senkin...”

Samalla hän hieman virkailijaa sivuun siirtäen lähti pankista, poimi hevosensa edessä olleen heinäkasas rekeen ja ajoi huomattavan varovasti pankin pihasta tielle. Vilkaisti vielä pankinjohtajan huoneen ikkunaan ja oli varma, että molemmat sieltä katsoivat häneen peräänsä.

Näin olikin ja virkailijalla oli puhelin korvalla ja keskukselle annettiin osoitteeksi nimismiehen konttorin numero 666.

”Ollis ollukki...!”

Sanna Heinonen ei löytänyt aamulla Hermannia pirtinpöydän takaa niin kuin tavallisesti ja ensimmäisenä Sannalle tuli mieleen lämmin ajatus siitä, että pankissa käynti oli todella rauhoittanut mieltä ja Hermannin olisi nyt saanut kunnolla nukutuksi.

Tosin pankista tultuaan Hermannin ei juurikaan ollut puhunut asioista, eikä Sanna ollut tietenkään mitään kysellyt.

”Mitä sitä nyt sisäpiika sellaisista ymmärtää...” Samalla Sanna silitteli vatsaansa ja katseli ikkunasta vielä pimeää pihamarkkia: ”Mutta tästä minä ymmärrän jotain”, ja kasvoille levisi hyvin madonnamainen hymy, kuten naisille tässä tilanteessa yleensäkin.

Vietyään laskisangon sikalaan, oli Sanna vilkaissut talliin ja piipahtanut vaihtamassa myös navetassa muutaman sanan karjakon kanssa. Jostain syystä palattuaan tupaan hän päätti vilkaista peräkamariin, jossa Hermannin nukkui, vaikka yleensä sitä ovea ei aukaissut kuin isäntä itse.

Sänky oli kuitenkin tyhjä, eikä Sanna kuullut odottamiaan moitteita. Sen sijaan Sannan mieleen nousi kammottava tunne. Jotain oli tapahtunut. Sänky oli aivan kylmä, siitä oli noustu aikaa sitten. Tallissa oli ollut Pikkuharmaa pilttuudessaan, joten kylille ei ollut lähdetty.

Sanna kiiruhti takaisin navettaan ja hätäisellä äänellä kysyi karjakolta Hermannista.

”Ei ole tänään näkynyt. Aamulla varisparvi lehahti riihen markilta siihen malliin, kuin sinne olisi joku mennyt. Mennään kattomaan, ettei vain mitään ole sattunut...”

Hermostuneisuus näytti leviävän häneenkin ja aamun ensisäteiden valaistessa talvista maisemaa he molemmat kahlasivat lumessa riihelle päin seuraten selvästi miehen jälkiä, jotka eivät olleet vanhoja. Jäljet olivat laahustavia, mutta askeleet pitkiä. Kylmä hiipi molempien ruumiiseen, koska pihavaatteita ei ollut päällä kummallakaan.

Riihen ovi oli saatu lumessa vain hieman auki, mutta siitä luikahtivat molemmat sisään selvästi jo pahinta peläten.

Pelko ei ollut turha. Hermannin makasi paitasillaan kasvot alaspäin riihen ruumenia täynnä olevalla lattialla. Lähemmäksi päästyään Sanna havaitsi, etteivät Hermannin kasvot olleetkaan lattiaa vasten ja samassa karjakko päästi kimeän huudon:

”Hermannin on sotkeutunut rautalankaan...”

Sanna yritti kaikin voimin kohottaa Hermannin ruumista, joka tuntui kylmässä lämpimältä, mutta sai vain jäykistyvän ruhon kääntymään ympäri ja rautalanka upposi yhä syvemmälle Hermannin kaulaan, siinä olleen lenkin kiristyessä edelleen.

Hermannin katse oli tyhjä, silmät auki, suu päättäväisesti yhtenä viivana ja poskelle oli jäätynyt kyynel.

”Ei sieltä pankista sitten saatukaan hyviä uutisia”, Sanna kuiskaa hiljaa.

”Ei ollu vahinko, lähden äkkiä kyliltä hakemaan apua”, karjakko vastaa ja laittaa Sannan harteille riihen orrella olleen vanhan roidin.

”Ei ole kiirettä”, Sanna nyyhkyttää ja rojahtaa Hermannin rinnalle ja silloin rautalanka katkeaa: ”Yhdessä oltais Hermannin varmasti selvitty...”

Bertil pakkasi tavaroitaan säästöpankin johtajan huoneessa, kun Juho Koskenranta, Jaakko Tuominen ja Antti Havusela tulivat hyvästelemään.

”Meillä on täällä Pohjanmaalla sellaanen sanonta, jotta jos täällä ei tykätä, niin tapetahan. Kaikki teköö asioota tosissaan ja jos oikeen ahristaa, niin sitten ei tykätä ittestäkään.

Vaikka voitaas sanua, että asian olisi voinut kertoa paremminkin, niin toisaalta lopputulos olisi voinu olla sama, teki mitä hyvänsä. Älä ota tätä liikaa ittehes, mutta hyväksyt varmaan sen, ettei sulla olis ollu tämän jälkeen mitää maharollisuutta jatkaa kyläysten paris”, Jaakko Tuominen yritti sovittelua ankeaa tunnelmaa.

”Kyllä sen arvasin ja sanoohan Hermannin, että jos hän lähtöö niin lähtöö moni muukin ja minä etunenäs. Joten sen veikkas hyvin, mutta toivoa sopii, että tilojen konkurssit loppuus tähän, niin ettei se osuus toteutuisi Hermannin ennustuksista.”

”Taitaa olla sekin turha toivo, kyllä täs kaikilla on vielä kovat paikat ennen kuin maailma tästä toipuu ja usko maahan palaa. Mutta syörä täytyy, joka päivä, ja siinä meillä on toivo nyt ja tulevaisuutes”, Juho Koskenranta jatkaa.

”Ehkä täs oli onni onnettomuutes, ettei Hermannilla ollut perillistä. Testamentin edunsaaja, Hermannin veljenpoika Jussi, ei tullut eres paikalle, kun perittävää ei ollutkaan. Paitti velkaa! Muuten olis ollut vähä liian raaka juttu mennä huutamahan niitä Larva-Kukkoolan maita. Mutta elämä jatkuu, niin ainakin nyt uskotahan. Jonsei muuta tietoa saara.”

Antti Havuselan sanat jäivät soimaan pankkisalissa, kun Bertil sulki pankin oven ja nousi rekeen ja matka asemalle alkoi. Bertil ei uskonut, että koskaan selviäisi tästä kokemuksesta ehjäksi.

3. Tahdon asia. Juhannusaatto 1975

Pentti Koskenranta muisti hyvin ensimmäisen työpäivänsä. Edellinen johtaja, liki 40 vuotuisen pankkiuran tehnyt Juho Ranto, esitteli hänelle pankkia ja sen toimintaa:

”Sulla on oikein koulutus tälle alalle, eikä tällainen itseoppinut voi sulle mitään nykypäivän pankkitoiminnasta opettaa, mutta historiaa ei pidä unohtaa, eikä ihmisiä saa alistaa. Voit lukea tuolta pöytäkirjoista sellaista, mitä sulle ei ole opetettu ja oppia niistä sellaista, jota ei kannata hankkia omakohtaisena kokemuksena kantapään kautta. Niistä opeista joutuu maksamaan usein liian kovan hinnan.”

Myöhemmin hän oli löytänyt kohdan, jota Juho ehkä tarkoitti, ja yllättyi melkoisesti, kun isoisä Juho Koskenranta oli ollut silloin päätöksissä mukana. Tapahtumat johtivat 30-luvulla ison talon isännän itsemurhaan ja pankinjohtajan uran pikaiseen päättymiseen.

Papereista ei ilmennyt, miksi tapahtumat olivat kärjistyneet niin nopeasti, mutta tapaus sinällään ei kovasti poikennut pula-ajan useista tilojen konkurssista. Ja itsemurhista.

”Jos ottaa taatakseen, niin ottaa maksaakseen”, Pentti kertasi tuttua sanontaa.

Muutenkin pankkiuran alku oli helppo, kun Juho opasti häntä koko kevään ja vielä syksylläkin ennen kuin muutti Helsinkiin. Hän sai useita hyviä neuvoja siitä, miten eri asiakkaiden kanssa olisi viisasta toimia. Sitä ei koulussa opetettu varsinaisesti, mutta se oli kuitenkin se oppi, jolla tehtävässä pärjäisi. Näin hyvän lähdön myötä myös Pentin näkymät olisivat hyvät.

Menestys todella jatkuikin paljon pidemmälle kuin Bertilillä.

”Niin ja ne häät”, Pentti havahtuu muisteluissaan ja vilkaisee vielä juhannuksen jälkeisen päivän allakkaa ja huikkaa pitkän linjan pankkivirkailijan Hilikka Ojalan luokseen:

”Katsotko Lauri Heinosen talletukset ja luotot ja vähän sitä hoitohistoriaakin. Tila meinaa tehdä taas melkoisen maakaupan, vaikka edellinenkin on vielä sulattamatta kokonaan.”

”Juu katsotaan, kai muistat, että poika aloitti viiskytluvun lopulla aivan pienestä torpasta ja kurottelee jo pitäjän mahtitilojen rinnalle. On siinä mies syntynyt työmiehen päivänä, keskelle lamaa ja siitä sitten ponnistanut.”

”Muistan toki, mutta onhan sitä velkaakin aikalailla siunaantunut, vaikka onhan ne moitteetta muistaakseni hoidettu ja taitapa olla niin, että vähä etupainotteisesti koko ajan?”

Pentti tarttuu luuriin ja Hilkka poistuu pankkisaliin ja alkaa sulkea kassoja ja uusin virkailija Raija Syrjämäki menee sulkemaan ulko-ovea.

”Moi, tulen juuri ylös, mutta miten meinaat sen Asevelikylän talon kanssa, oletko jo käynyt katsomassa sitä”, Pentti kysyy Marjutilta.

Marjutin ääni värähtää ja Pentti pelkää pahinta jo ennen kuin Marjut vastaa. Vastaus on kuitenkin aivan muuta kuin Pentti odotti. Hän oli arvellut, ettei talo kelpaisi vaativalle Marjutille.

”Mä ostin sen jo, myyjälle tuli kiire ja osuuskassalla tehtiin kirjat juuri äsken, enkä saanut sua kiinni, kun sulla oli asiakkaita.”

”Okei, mä teen valtakirjan, niin liitetään se sitten kauppakirjaan jälestäpäin.”

”Ei, ei tarvi, se kirjattiin yksin mun nimiin, kun sua ei saatu kiinni. Laitetaan se sitten toki sen yhteisen velan vakuudeksi. Otanko velan osuuskassasta vai saatko omasta pankista halvemmalla?”

Pentti laskee hitaasti kymmeneen, ettei sanoisi mitään ilkeää. Morsianta ei saisi suututtaa hääpäivän aattona. Pentti toki heti arvaa, että tämä liike johtui tehdystä avioehtosopimuksesta ja häntä harmittaa pirusti, että antoi Marjutin kyykyttää häntä näin pahasti omalla ammattialalla. Luuriin pitkän hiljaisen jakson jälkeen Pentti vastaa:

”Anteeksi, laitoin tuossa muutaman allekirjoituksen. Näinhän on ihan hyvin. Kiva, kun tykästyit taloon. Mun mielestä se on tosi hyvässä kunnossa ja rauhallisella paikalla ollakseen Asevelikylässä.

Mun pitää nyt mennä salin puolelle, on pieni juhlahetki uudelle työntekijälle. Nähdään kohta.”

Ovi pankkisaliin oli auki, joten Pentti ei voinut huutaa tai kirotta niin kuin olisi halunnut. Oli selvääkin selvempi, että Marjut alkoi näyttää luonnettaan ja Pentin olisi oltava jatkossa paljon terävämpi yhteisten asioiden hoidossa.

”Nyt on todella saatava isä tekemään uusi testamentti, jossa Marjut ja Riston juuri löytämä yllätysmorsio suljetaan avio-oikeuden ulkopuolelle ja sitten voisin hyvin purkaa avioehdon ja saada talon yhteiseen omistukseen, kun minun palkalla se kuitenkin pääosin maksetaan.”

Äiti ja isä eivät vielä tiedä Riston yllätyksestä, mutta Katri ja Pentti olivat olleet maistraatissa todistamassa, kun Risto nai lyhyen tuttavuuden jälkeen Kaija Koskelan ja aikoi julkistaa asian hänen ja Marjutin häissä huomenna.

”Kyllä tämä tässä nyt menee samoilla juhlilla ja säästää äiti-Helenalta paljon vaivaa”, oli Risto todennut.

Kaijasta ei Pentti ollut saanut juuri mitään selville, ei hyvää, muttei huonoakaan. Ja mikä sen takaa, että vain pitkä seurustelu ja kirkkohäät tuovat onnellisen avioliiton.

Marjut sulki puhelimen ja hymyili kauniille peilikuvallleen melkein ilkikurisesti:

”Yksi-nolla ja pian avioehto revitään ja palataan normaalitilaan”, Marjut kuuluttaa kuvallleen kuuluvasti, vilkaisten kuitenkin rappusiin päin, ettei vain Pentti seisoisi ovensuussa.

”Olis ollut kiva katsoa karpäsenä katossa Pentin ilmettä, mutta täytyy myöntää, että pankinjohtajat ovat hyvin oppineet pitämään pakkansa, ainakin puhelimesta.”

Marjut siirtyi vaatekaapin viereen ja silitteli hääpukua. Hän oli aina halunnut kirkkohäät ja arvostetun aseman ja nyt ne tulisivat kertakaupalla. Ilmajoen emäpitäjässä nähtäisiin kohta edustava

pankinjohtajan rouva vetämässä monia hankkeita ja puuhastelemassa yhdistyksissä hyvien asioiden eteen.

Ensimmäisen abortin jälkeen vannottu vala kostosta koko miessukupolvelle oli saanut lentävän lähdön, vaikka aikaisemmista kiristyksistä nyt luovuttaisiinkin.

Samassa portaista kuuluu kolinaa ja Pentti tulee sisään ja haluaa lämpimästi morsiantaan, vaikka Marjut voisi vaikka väittää, että tilanne tuntui teatraaliselta ja halaus väkinäiseltä.

Marjut lisää vettä myllyyn ja hyväilee Pentin etumusta ja puree kiusoitellen kaulaa, varoen kuitenkin tekemästä siihen sinelmää ja katsoo sitten Penttiä kiihottuneilla silmillään:

”Kohta rakastellaan, avioparina, omassa talossa, eikös ole ihanaa...”

Pentin ilme ja jännitys sulaa Marjutin sylissä samaan tahtiin kuin kalu jäykistyy ja pian Pentti on asiasta aivan samaa mieltä. Ja jotenkin nyt tuntui, että hän täytti Marjutin ihan kokonaan.

Katri, äiti-Helena sekä Martti ja Elina istuivat Koskenrannan tilan pihakeinussa ja katselivat hääasuun koristeltua pihamarkkia.

”Oottako kuullu yllätysuutista, joka varmaan huomenna kerrotaan”, Martti kysyy naisilta.

Katri säikähtää, että nyt Martti turhaan paljastaa Riston yllätyksen ja äiti saattaisi siitä vielä hermostua ja ruveta leipomaan toista hääkakkua ja vaikka mitä. Hänen ilmeensä jää kysyväksi ja Helena tenttaa Marttia.

”No mitä, eihän morsio vain ole vaihtanut sulhasta?”

”Äiti, sä lupasit...”

”Ei toki, vaan nuoripari muuttaa Asevelikylään siihen Välikosken taloon, josta Vesa perheineen muutti äsken Vaasaan Ristinummelle, kun pääsi Rompalle töihin.”

Katri huokaa helpotuksesta, Riston salaisuus säilyi, mutta äidin asenne on edelleen sellainen, että häissä voidaan vielä itkeä monella tasolla.

”Lähetään nyt nukkumaan, meidän on Martin kanssa tehtävä navetta-askareet aikaisin pois alta, että ehditään kirkkoon ajoissa. Rehuakin pitäisi vielä hakea pari kuormaa välivainiolta”, Elina murehtii jo töitä ja nousee keinusta suunnaten talon puolelle.

Martti seuraa perässä ja kaappaa Elinan syliinsä ja Katri kuulee Martin kuiskaavan kiusoittelevasti:

”Muistakkos meidän hääyön?” Elinan vaimea käheä kuiskaus ”Juu” kuuluu ja porstuan ovi sulkeutuu heidän jälkeensä.

Katri auttaa äitinsä keinusta nurmikolle ja lähtee taluttamaan häntä kohti puutarhataloa.

”Muista sitten olla kunnolla!”

”Kuinkahan silloin ollahan”, Helena vastaa Katrin kysymykseen ja puristaa hänen käsivarttaan.

”Äiti tekee kaikkensa lastensa hyväksi”, Helena muistaa kerrata ja kummatkin hymyilevät toisilleen ja yhdessä he ihailevat upeaa auringonlaskua ja sen loisteessa lähilaitumella käyskenteleviä lehmiä.

”Siunaa ja varjele meitä”, Helena sanoo hiljaa ja Katri tietää, että ajatus kohdistuu etenkin puoliso Maunoon, joka on taas tänäänkin vetäytynyt aikaisin nukkumaan, kun niin ahdisti rinnasta.

4. Karjalan kannakselta Koskenkorvalle - kesällä 1942

Tykistökenraali Kristian Karl Holman asemapaikka oli Valkeasaaren pullistumassa, jonne Suomen joukot olivat edenneet jatkosodassa kesällä 1941.

Saksan operaatio Barbarossa oli edennyt odotetusti hyvin nopeasti Leningradin porteille. Suomen rintamalle kuului jatkuva kumu, kun saksalaiset moukaroivat liki neljän miljoonan asukkaan kaunista kaupunkia.

Mannerheimin ohje oli tiukka. Suomi ei osallistu kaupungin piiritykseen varsinaisesti, ei etenkään tykistöllä. Mutta toisaalta Suomen joukkojen asemat Karjasalon-Valkeasaaren tasalla, lähes Stalin-linjalla, olivat saksalaisille eduksi.

Kun Laatokan pohjoispuolella lisäksi miehitettiin suurinta osaa Itä-Karjalaa ja Syvärinjoen eteläpuolella noin 10 km syvää sillanpääasemaa Syvärin voimalaitoksen itäpuolelta, tarjosi Suomi kaupunkia kuin hopealautaselta. Saksalaiset eivät kuitenkaan yrityksistä huolimatta päässeet Suomalaisten asemiin asti etelästä. Tämä jätti noin 100 km Laatokan itärantaa puna-armeijan haltuun, joka oli viimeinen elämänlanka kaupungin huoltamiseksi.

Sen katkaisu olisi ollut kuin armonlaukaus kaupungille ja toisi pikavoiton saksalaisille, mutta sitä ei haluttu tehdä.

Suomalaiset pystyivät seuraamaan saksalaisten radioliikennettä. Muutamia tiedusteluja tulituesta ja karttatiedoista Laatokan itäpuolelta saatiin, mutta niihin ei vastattu.

Tilanne oli säilynyt yli talven samanlaisena ja yhä kaupunki piti puoliaan. Tiedustelutietojen mukaan ihmisiä kuoli nälkään laumoittain ja katseella seurattiin, kun puna-armeija evakuoii ihmisiä talvella Laatokalle aurattua talvitietä pitkin ja kesällä vesitse pois kaupungista, jatkuvan vihollistulen alla.

Uskottiin, että kaupungin valtaus toisi rauhan myös Suomen rajalle ja talvisodassa menetetyt alueet korkojen kera saataisiin takaisin, kuten Saksa oli Suomen ylimmälle johdolle luvannut.

Kristian Holma istui korsussa asemasodaksi juuttuneella Valkeasaaren rintamalla ja purki kiireettömästi isältään evp. kenraali Aadolf Holmalta päämajasta tullutta koodiviestiä. Viesti alkoi auetessaan näyttää mielenkiintoiselta tehtävältä toimettomuuden keskelle.

Varmistettuaan viestimieheltä vielä muutaman epäselvän kohdan, oli viesti käännetty ja Kristian pyöritti sitä kädessään, osin jopa aivan epäuskoisena.

”Saksa toimittaa Muurmanskin rataa pitkin venäläisin tunnuksin olevalla junalla raaka-ainetta uuteen aseeseen puna-armeijan hallitseman Laatokan itäosan kautta. Pioneerit korjaavat rataa tarvittavalta osin ja puna-armeija pidetään kiinni etelästä tulevan valehyökkäyksen avulla.

Junan tunnuksot vaihdetaan ennen Syvärin voimalaitosta ja se pitää päästä läpi rintaman turvallisuustarkastuksen jälkeen. Juna on toimitettava heti Mikkeliin ja otettava yhteyttä päämajaan. Valvot itse siirron. Vaunuja ei saa avata. Salaisuusluokka - erittäin salainen. Lisätietoja kun juna lähestyy.”

Kristian ottaa puhelun Syvärin sillanpääasemaan ja sopii tulevansa sinne erityistehtäviin ja pyytää valitsemaan komppanian kokoisen joukon väkivaltaiseen tiedusteluun.

Kapteeni Frans Gruuder katseli huomattavan kärsinyttä veturia ja muutamaa vaunua sen perässä ja luki vielä kertaalleen saamaansa käskyn.

”Heil, tule tänne. Katsotaan nämä vaunut ja niiden lastit. Wolfgan, laita sinä veturi lämpenemään. Pioneerit kertoivat radan olevan alkuosasta ajovalmis. Tykistötuli alkaa tunnin kuluttua. Sitten menette.”

Kaksi SS-laatoon varustettu luutnanttia ja pari sotamiestä seurasi kapteenia. Avasivat ovet ja katsoivat, että nelikulmaiset metallilieriöt olivat hyvin kiinnitetyt ja niiden päällä ja sivuilla oli paksut metallilevyt estämässä luoteja osumasta astioihin. Ovet lukittiin

useilla sineteillä ja osoitelaatikon ritilän alle laitettiin sinetillä suljettu paksu pahvikuori, jossa luki Mikkeli.

Kolmen jo veturiin kytketyn vaunun perässä oli yksi vaunu, joka oli kytkemättä. Sen oven sotamiehet olivat jo sinetöineet ja tulivat kysymään samanlaista kuorta osoitelaatikkoon, kuin mitä muihin oli laitettu, mutta Luutnantti Rolff Litzz komensi tiukasti:

”Saatanan tunarit, vaunu on kytkemättä, kiinni ja heti, kyllä se koko juna menee samaan osoitteeseen.”

Miehet ottivat tukevan asennon saadakseen vaunun liikkeelle, sillä se olisi varmasti raskas, niin valtavat rautalevyt oli laitettu säiliöitä suojaamaan.

”Tiedätkö mitä säiliöissä on”, kysyi toinen sotamies luutnantilta, joka tuli myös vaunua lykkäämään.

”Ei tietoa, mutta jotain tärkeää siinä lähtee liittolaisellemme, kun satoja pioneereja korjaa pohjoiseen menevää rataa ja rikkoo sen uudelleen heti junan mentyä!”

Vaunu liikahti kuitenkin hyvin kevyesti liikkeelle ja kolahti muiden vaunujen perään ja kaikki katselivat toisiaan, kunnes taas huudettiin:

”No kytkekää se nyt nopeasti, tuli käsky lähteä liikkeelle. Nouskaa veturiin. Paluu rintamalle sitten Hangon kautta, ohjeen mukaan”, kapteeni Gruuder käskyttää.

Veturi puuskutti jo vahvasti ja pyörät lähtivät vetämään parin lipsahduksen jälkeen. Juna lipui täysin pimeänä ratapihalta kohden pohjoista.

Samaan aikaan taivas repesi, kun Saksan pohjoisen armeijan tykistön yksiköt alkoivat antaa puna-armeijalle tulisia terveisiä. Ja aihetta ajatella muuta kuin pohjoiseen matkaavaa junaa ja sen lastia.

Kun kapteeni Frans Gruuder saapui takaisin esikuntaan tykistökeskityksen yhä jatkuessa, hän huomasi karttalaukkuaan purkaessaan, että viimeiseen vaunuun tarkoitettu osoitekuori oli jäänyt sinne.

”Perhana - lähetti!”

Lähettti tuli salamana paikalle. Frans antoi hänelle kuoren ja käski lähettin tallettaa sen armeijakunnan arkistoon.

”Kyllä se juna niillä osoitteilla kotiin osaa, jos vain pääsee suomalaisten puolelle ehjänä. Ja Stalin armahtakoon sitä ryssää, joka menee säiliöitä ampumaan ja niihin osuu!”

Kristian Holma oli sijoittunut noin 3 kilometrin päähän etulinjasta pienelle kukkulalle 60 pioneerin ja yhden kevyen kranaatinheitinjoukkueen kanssa.

Edessä avautui Murmask – Leningrad rautatiestä noin 2 kilometrin osuus, joka sijoittui kahden kumpareen väliin. Tältä kohdin suomalaiset olivat sen katkaisseet etenemisen hyytyessä Stalin -linjalle vuosi sitten. Radasta pois otetut 60 m kiskoa oli laitettu kevyesti takaisin paikoilleen ja muutamia pahoja tykistön kuoppia oli täytetty soralla tai laitettu puuta alle.

Hermostuneesti Kristian kiikaroi radan mutkaan, josta junan tulisi pian ilmestyä. Muu komppania oli taaempana kumpareilla valmiina tuhoamaan junan miehistöineen, jos tämä olisikin puna-armeijan juoni, jolla rintamaa yritettäisiin murtaa.

”Kyllä niillä saatanoilla luulisi olevan muuta tekemistä tuon tykistötulen kanssa. Jos ei olisi ryssistä kyse, niin melekeen sääliksi kävisi, mutta sota on sotaa ja sääli sairautta”, kranaatinheitinjoukkueen tulenjohtaja vänrikki Matti Niemistö toteaa enemmän itselleen kuin Kristian Holmalle. Hän ei ollut koskaan ollut näin korkean herran kanssa etulinjassa, joten oli vähän vaikeaa tietää, miten tulisi käyttäytyä tai mitä puhua.

Samassa Holma komentaakin: ”Yrjö Heikki – ampukaa!”

”Kaksi kertaa lataa”, kuuluu takaa tulijoukkueen asemista ja kaksi heitintä yskähtää vaimeasti kaksi kertaa ja Matti Niemistö tarkkailee hermostuneesti osumia:

”Tuulikorjainta voisi vähä pienentää, menee 50 m pitkäksi tai oikeastaan: Lyhennä 50.”

”Herra kenraali, joukkueen tuli valmiina, pikatarkistus Ahmaan suoritettu.”

Kristian Holma vain nyökkää ja siirtyy kiikaroinnin sijaan kuuntelemaan, kun saksalaisten tykistökeskitys vaikenee yhtä nopeasti kuin oli alkanutkin.

”Juna tulee”, huutaa kuitenkin ensimmäisenä tulenjohtojoukkueen etäisyydenmittaaja Esa Latva-Ranne, jonka aistit olivat herkistyneet moninaisilla metsästysretkillä Santavuoren laajoilla metsästysmailla Ilmajoen Koskenkorvalla.

Suunnitelman mukaan junan pysäyttää puusta rakennettu este, joka ei särkeisi junaa, jos saksalaiset eivät saisi sitä ajoissa pysähtymään. Jos vivuissa olisikin ryssän käsi, niin 200 metriä sen jälkeen oleva miinoitus pysäyttäisi junan kahden mäen väliin, joiden laella komppania odottaa panssarintorjuntatykin ja käsiaseiden kanssa tuhotakseen junan miehistöineen.

Ilta oli jo hämärtyvässä, joka vaikeutti junan tunnistamista ja Kristian Holma mietti kuumeisesti, miten juna voitaisiin varmasti tunnistaa muutaman sekunnin aikana, kun tulee päättää tuhotaanko se vai säästetäänkö. Isältä tullut käsky oli aika outo, kun se varoitti, että jos junassa on oikea lasti ja se räjähtää ei kukaan teistä koskaan tule kertomaan, mitä siellä tapahtui.

”Junassa voi olla saksalaisten keksimää uutta voimakasta räjähdettä, joka tuhoaa meidät kaikki kilometrien säteellä, jos räjäytämme väärän junan! Mitä etuvartio kertoo”, Kristian huutaa hyvin hermostuneella äänellä.

”Ohi mennyt juna koristettu hakaristein ja kyydissä miehiä vain veturissa 5-6, kolme vaunua, ei voi olla mikään ryssän valtausyritys”, radiomies huutaa saamaansa tietoa henkensä hädässä, kun oli kuullut kenraalin tiedon mahdollisesta pikaisesta kuolemasta, jos räjäytetään väärä juna.

Veturi hiljentää aivan sovitusti, kun havaitsee puuesteen, jonka eteen oli vielä sytytetty tervaskanto. Samassa radio räsähtää ja junasta otetaan yhteyttä sovitulla taajuudella ja Kristian Holma komentaa kireänä:

”Ottakaa sytytin irti miinoituksesta ja laittakaa pioneerit hakemaan panokset pois.”

Radisti vastaa jotain kankealla saksalla, jossa seassa oli useita ruotsin sanoja ja samassa jo parikymmentä miestä kaataa puuesteen ratapenkalle ja miehiä laskeutuu lisää kukkuloilta purkamaan kiskoja junan takaa.

Juna jatkaa sujuvasti matkaansa, eikä yhtään liian aikaisin, sillä partisaanien joukkue avaa tulen rataa purkavien miesten ryhmään radan pohjoispuolelta. Tulenjohtaja Matti Niemistö huutaa laskijalle:

”Ahman ja Suden väliin anna arvot!”

Laskija siirtää neulaa tasolla ja huutaa heittimen johtajalle ”34-56, 78-66 suunnatkaa”. Hetken heittimillä oli ankaraa liikettä. Suuntaaja kyseli apusuuntaajalta, ”joko, joko” kunnes kuulee vastauksen ”jo” ja karjaisee samalla heittimen johtajalle: ”Ykkönen suunnattu” ja lähes samaan ääneen sekoittuu ”Kakkonen suunnattu” ja tulijoukkueen johtaja komentaa:

”Puoli-isku ampukaa.”

Ammusmiehet tuovat kranaatteja kyyryssä ja lataaja lataa niitä putkeen, minkä kerkiää. Pian rinteellä, josta partisaanien tulitus edelleen suuntautui ratapenkalle maastoutuneisiin radan purkajiin, alkoi näkyä voimakkaita räjähdyksiä. Tuli taukosi ja heti, kun kranaatit olivat loppuneet, oli komppanian toinen joukkue ryssien asemissa ja tilanne hallinnassa. Vankeja ei otettu.

Juna oli edennyt kilometrin päähän, kun Kristian saavutti sen ja nousi veturiin. Moitteettomalla saksalla hän kiitti miehiä junan tuonnista ja sai samalla tietää, että äskeinen välikohtaus oli ollut ainut merkki siitä, että matkattiin vihollisten linjojen takana.

”Siirrytään turvaan Suomen puolelle, lähdetään päämajaan Mikkeliin.”

Saksalaisten ilmeet olivat helpottuneet, eikä kukaan tiennyt kuinka lähellä hirveää katastrofia oli todella oltu.

Kristian Holman komentama juna saapuu Mikkeliin seuraavana päivänä illan suussa, kun oli jouduttu odottelemaan muuta liikennettä sekä Perkleen asemalla että Ensossa.

Kävellessään kohti päämajaa häntä vastaan tulee puiston juoksuautojen luona lähetti, joka antaa hänelle kirjeen ja kehottaa palaamaan junalle.

Holma aikoo ensin kehotuksesta huolimatta käydä tervehtimässä päämajan tuttuja, mutta sotilaan vaisto sanoo toisin ja hän palaa käskyn mukaan junalle ja avaa saamansa kirjeen. Se on selvää suomea.

”Vie juna Riihimäelle. Hangosta tulee kuusi saksalaista siviilivaatteissa kyytiin. Lähetä junassa tulleet sotilaat Hankoon. Junaan liitetään kaksi vaunua, joissa on sota-arkiston laatikoita. Niissä viedään vaunujen lasti tehtaalle. Vaunuissa on laatikoiden lisäksi sotavangeiksi pukeutuneita, jotka auttavat purkamisessa. Vastassa on rakennusmestari Poni, joka auttaa tavaran varastoinnissa ja siirrossa. Tehtaan henkilökunta pidetään pimennossa siitä, mitä lastissa on. Vaunussa on myös vehnää yhden viinasatsin keittämistä varten. Useilta tahoilta uskotellaan tehtaan johdolle, että kyseessä on sotasaalisvehnää, joka on rottien saastuttamaa ja siitä poltetaan salaa viinaa armeijan lääkinnällisiin tarpeisiin, desinfiointiin ja paleltumisvammojen hoitoon.

Vaihdat samat vaatteet päälle kuin sotavangeilla ja hoidat asiaa taustalta, että tarina pysyy. Riihimäeltä tulevat saksalaiset valmistavat raaka-aineista tynnyreihin uuden sisällön ja tuot tynnyrit takaisin Karjalaan, Karhumäkeen. Osa jää tehtaan salaiseen varastoon, jonka vain Poni tietää olevan olemassa.

Jotta voisit oikein suhtautua tehtävän vakavuuteen, kerron tässä sinulle koko totuuden. Tämän operaation tietää kokonaisuudessaan, Sinun ja saksalaisten lisäksi, vain kolme ihmistä!! Arvaat, että jos tämä tulee ilmi, olemme kaikki sota-oikeudessa, emmekä hengissä selviä.

Junassa on raaka-aineet sinappikaasun tekemiseen ja ne tuot Karhumäkeen heti, kun ne ovat valmiit. Lisäksi saksalaiset yrittävät tehdä Sarin-kaasua, joka on satoja kertoja jo tunnettua

sinappikaasua voimakkaampi myrkky. Sen avulla yritämme varmistaa, ettei rintama murru, jos Neuvostoliitto selviää saksalaisten hyökkäyksestä ja kostaa Leningradin tragedian suomalaisille.

Kun olet tämän kirjeen lukenut, polta se heti, samoin vaunujen osoitekuoret, joita on kaksi ja jotka ovat sinetöityinä vaunujen osoitelaatikoissa. Kolmas on veturissa. Polta ne avaamattomina. Ne olivat sitä varten, jos meille käy jotain, niin niissä on samat ohjeet saksaksi kuin tässä kirjeessä.

Riihimäeltä viet junan Seinäjoen kautta Suupohjan radalle ja juuri valmistuneeseen Koskenkorvan viinatehtaaseen, joka toimii nyt sota-arkistona, mutta herää siis hetkeksi henkiin.

Hyvää matkaa.

Isä

Kristian Holma istahtaa laiturikivelle ja tavaa kirjeen vielä kahteen kertaan ennen kuin uskoo asian todeksi.

Hän katsahtaa vainoharhaisesti ympärilleen, mutta ratapihalla ovat vain ratapenkalla makaavat, junassa tulleet viisi saksalaista, jotka näyttävät nukkuvan.

Kristian menee vaunujen luokse, avaa osoitelaatikoiden sinetit ja ottaa niistä paksut pahvikuoret, jotka nekin on sinetöity. Niitä on kirjeen mukaiset kaksi. Veturista kukaan ei ollut antanut hänelle kuorta. Olisiko se edelleen siellä?

”Hei, oliko näitä kuoria yksi vielä veturissa”, Kristian kysyy sotilailta, jotka nousevat ylös ja katseltuaan toisiaan hetken, pyörittävät päitään kiellon merkiksi.

”Hyvä, lepo!”

Kristian siirtyy junan taakse, etteivät saksalaiset näkisi häntä. Kuori polttaa hänen kädessään ja isäänsä uhmaten Kristian avaa kuoren ja lukee sen saksaksi olevan sisällön, jossa todella kerrataan samat ajo-ohjeet Koskenkorvalle. Sotasaalisvehnän peitetarina ja kaasujen valmistus tosin kuvataan paljon yksityiskohtaisemmin, jopa säiliöiden määrät olivat tiedossa ja Sarin-kaasusta ei puhuttu

ehdollisena, vaan todetaan, että sitä tehdään noin viisikymmentä astiallista ja varastoidaan tehtaan kellariin. Sinappikaasun tekoajaksi kuvattiin vain kaksi päivää, koska tehtaan laitteet soveltuvat sen tekoon ilman muutoksia. Sarin-kaasun tekeminen sen jälkeen kestäisi ehkä viikkoja.

Kristiania alkoi harmittaa, ettei luottanut isään vaan luki viestin kielloista huolimatta. Aivan lopuksi hän vasta kiinnitti huomiota, että kirje oli osoitettu päämajaan A.F. Airolle ja lopussa olevan kohteliaisuusteksti antoi ymmärtää, että myös Mannerheim olisi tästä tietoinen.

Kristian ei hetkeäkään uskonut, että kolme henkilöä hänen lisäkseen olisivat isä Aadolf Holma, Airo ja Mannerheim.

”Isä on tehnyt tämän omin luvin!”

Pelästyen omaa ajatustaankin Kristian laittaa nopeasti tupakan palamaan ja katselee ympärilleen. Vieressä on vaihdekoppi, hän siirtyy sen taakse ja sytyttää tupakallaan saamansa kirjeen ja vaunuista löytyneet kaksi kuorta tuleen. Hetken hän seuraa, että ne palavat ratapenkalla loppuun saakka.

”Pitäisikö isälle kertoa, että kuoria oli vain kaksi?”

Kristian menee saksalaisten luokse, jotka ovat jo jalkeilla ja yksi heistä puhuttelee Holmaa:

”Kun lähdettiin, tuli vähän kiire, kun tuo viimeinen vaunu oli kytkemättä ja taisi jäädä se osoitekuori herra Kapteenille.”

Kristian päättää mainita asiasta joskus, mutta nyt lähdetään matkaan.

”Juna lähtee Riihimäelle 17.00. Kulkuneuvoon nouse!” Käskyä Kristian säestää kohottamalla käsiä ja viittaamalla veturiin.

Junamatka Koskenkorvalle oli sujunut mutkitta. Riihimäeltä lisättiin vaunuja sovitusti ja matkustajat menivät viimeisenä olevaan III lk. matkustajavaunuun ja Kristian muiden mukana vangiksi pukeutuneena, vaikka pitikin sitä liioitteluna.

Siviilivaatteissa saapuneet saksalaiset olivat olleet myös korkeita upseereja SS-joukoista ja hymyilivät tietävästi Kristianin valeasulle. Saksalaiset olivat kuitenkin siviiliammateiltaan kemian tohtoreita, joten valkoiseen takkiin pukeutuminen meni heiltä jouhevammin kuin Kristianilta vangin vaatteisiin sonnustautuminen.

Sovittiin, etteivät vangit puhu mitään ja jos on pakko jotain sanoa, niin huonoa saksaa solkataan ja yritetään näyttää slaaveilta ja ollaan pelokkaita.

Kristianille laitettiin musta nauha käteen ikään kuin vankien puhemiehen merkiksi ja siksi, että saksalaiset paremmin osaisivat luovia asioita, kun kenraali erottuisi jotenkin harmaasta joukosta.

Matkustajavaunu jätettiin Seinäjoelle ja tavaravaunuin ajettiin tehtaan puolivalmiille ratapihalle ja alettiin salaperäisesti purkaa lastia.

Kaasuastiat vietiin sisälle sota-arkiston laatikoissa ja kaasujen raaka-aineet tehdassaliin vehnäsäkkeinä.

Junaa odottanut rakennusmestari Poniksi esittäytynyt mies oli ovelasti suunnitellut salaisen varaston paikan ja peitetoimet. Kun tehtaan muu väki oli lomautettu tai muissa tehtävissä, junan purkaminen sujui hyvin.

Ponin mielestä kannattaisi junan kanssa odottaa ensimmäistä kuormaa, eihän viinan poltossa nyt montaa päivää menisi eikä junan liikuttelu toisi muita uteliaita.

Kristian oli saksalaisten kanssa pohtinut asiaa uudelleen ja sinappikaasu kyllä saataisiin takaisin junaan parissa päivässä. Mutta oikea viinan poltto ei onnistuisi siinä ajassa ja oltiin sitä mieltä, että oikeaakin viinaa poltettaisiin heti sinappikaasun teon jälkeen, että saataisiin hyvä peitetarina pysymään ehjänä.

Poni taikoi naapuritilalta pari hevosta kärryineen ja vangit laitettiin jauhamaan vehniä osuuskaupan viljavaraston myllylle. Sillä aikaa, kun mäski kävisi pari-kolme päivää, tehtäisiin tislauskolonnissa sinappikaasu ja vietäisiin sota-arkiston laatikoissa heti takaisin junaan.

”Tästä vaiheesta ei sitten puhuta rakennusmestarillekaan mitään, hän saa tietää vain viinan keitosta ja salaiseen varastoon kerrotaan hänelle laitetun juuri se keitetty viina.”

Kristian mietti kuumeisesti, miten tehtaan johtaja asiaan suhtautuisi, mutta isä-Aadolf oli varmaankin Alkon hallintoneuvoston puheenjohtajana ja entisenä pääesikunnan majoitusmestarina keksinyt jonkun vaikuttavan tarinan, kun johtaja Sillander kuuliaisesti istui toimistossaan.

Silloin tällöin Kristian huomasi hänen tenttaavan tislaamoon päästettyjä tehtaan työläisiä, joita oli pakko käyttää prosessin aloituksessa, ettei tarvitsisi päiväkausia kokeilla laitteiden toimintaa.

Penttilä, Kaunismäki ja Hietikko olivat hyvin reiluja ja isänmaallisia miehiä ja hyvin ymmärsivät, että armeijan hankkeista ei ulkopuolisille huudella.

Koneet asentanut Kauno Kannosto oli kuitenkin vähän liian hyvin selvillä, että aiotut muutokset Sarin-kaasun tekemiseksi olivat outoja, jos tarkoitus oli vain keittää hyvää viinaa.

Vankien vartijana esiintynyt pääesikunnan lähetti ja Kristianin serkku oli kuitannut asian ymmärrettävästi niin, ettei tähän tarkoitukseen tarvittu juotavaa viinaa, vaan mahdollisimman paljon viinaa samasta satsista ja se oli ainakin osittain tyydyttänyt Kannostoa.

Neljä päivää saapumisen jälkeen oli juna valmis lähtemään, mutta silloin ilmeni, ettei Neuvostoliitosta asti tullut kolmas vaunu kuulunut tähän tehtävään lainkaan. Siellä oli vain joitain laatikoita, joissa ei painon perusteella ollut sen koommin raaka-aineita kuin astioitakaan eikä siinä vaunussa ollut teräslevyjäkään suojana.

Kun Kristian kuuli asiasta, hän päätti mennä vartijaserkkunsa kanssa katsomaan tilannetta. Vaunussa oli jo työn touhussa rakennusmestari Poni. Yksi liki kolmesta kymmenestä laatikosta oli avattu ja Poni kertoi, että tämän lastin laudoilla voisi nikkaroida tehtaalle edustussaunan seinät.

”Joten, jos herroille sopii, niin voin huolehtia nämä laudat varastoon ja vaunun seuraavassa junassa Seinäjoelle.”

Kristian oli pelännyt, että vaunusta aiheutuisi viivytyksiä, mutta nyt asia oli ratkennut saman tien.

”Ei siinä ollut sitä osoitelappuakaan”, Kristian muistaa.

”Pidä palkkiona hyvästä työstä, ovat varmasti vain lautoja, joita joku ryssä joskus kaipaa!”

Kaikki poistuivat vaunusta naureskellen ja Poni sulki oven. Hän laittoi siihen munalukon ja Kristian Holman serkku komensi irrottamaan vaunun junasta.

”Saa kerrankin kenraali kokeilla sotamiehen hommia”, serkku kuiskasi, niin ettei Ponikaan kuulisi asiaa, vaikka hän oli kyllä arvannut, kuka suomalaisista oli varsinainen johtaja.